

УДК 630*622

А. С. ТОРОСОВ, М. М. ГЛЕБОВ**

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ЛІСИСТОСТІ

Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

Розглянуто основні принципи формування оптимальної лісистості в сучасних умовах. Їх дотримання забезпечить ефективне використання земельних ресурсів, підвищення продуктивності, стійкості, посилення еколого-захисних функцій, покращення якісного та санітарного стану створюваних лісових насаджень. Зазначені принципи також можуть бути використані як основа для розробки Концепції формування оптимальної лісистості.

Ключові слова: оптимальна лісистість, лісовий фонд, лісорозведення.

Формування оптимальної лісистості (ФОЛ) певної території не є безсистемним збільшенням площі лісів, оскільки воно вимагає урахування взаємодії ізольованих груп лісових насаджень, яка оснований на можливості багатоцільового використання кожної з них. Таким чином, процес ФОЛ полягає у конструюванні єдиної оптимізованої системи лісів, у якій окремі її частини постають функціональними підсистемами, спроможними замінювати одна одну. Критерієм оптимізації є максимальна ефективність сформованої системи лісів при мінімальній її площі. Оптимальна лісистість забезпечить найповніші прояви та використання усього комплексу ресурсів, функцій і властивостей лісу. Основний ефект від її досягнення полягатиме у стабільності екологічного середовища, створенні сприятливих умов для виробництва, діяльності і життя людини; збільшенні врожайності сільськогосподарських культур і луків; зниженні шкоди, яка завдається процесами ерозії ґрунтів, забрудненням водних ресурсів і повітряного середовища. Також досягнення оптимальної лісистості дасть змогу вести господарство, яке склалося на певній території, протягом необмеженого часу без значних капітальних вкладень, що пов'язані з його адаптацією до природних умов.

Україна – малолісна держава. Її територія вкрита лісовою рослинністю нерівномірно. Ліси сконцентровані переважно у Поліссі та Карпатах. Порівняно з іншими європейськими країнами Україна характеризується низьким середнім рівнем лісистості, яка у різних природних зонах має значні відмінності й не досягає оптимального рівня. Вона змінюється від 51 % (Закарпатська область) до 5 % (Запорізька область). Фактична лісистість території України сягає 15,7 % (станом на 1 січня 2002 року згідно з Коротким довідником лісового фонду України. – Ірпінь, 2003), що у сучасних умовах є не достатнім. У зв'язку з цим, актуальним є наближення фактичної лісистості до оптимального її значення з урахуванням регіональних особливостей України, обумовлених різними природо-кліматичними, економічними та соціальними умовами. Водночас з цим треба звертати увагу на тенденції розвитку соціально-економічної ситуації у країні, її законодавчої бази, у першу чергу, у природоохоронній сфері.

У кінці минулого сторіччя були розроблені нормативи оптимальної лісистості. Їх визначали шляхом моделювання систем лісів на ключових ділянках, які були розміщені у всіх природних зонах, підзонах, геоморфологічних районах рівнинної та частково гірської частин України. Для території України мінімальний рівень оптимальної лісистості сягав 19,4 % території [1]. Водночас, за даними С. А. Генсірука [5], оптимальна лісистість України мала становити не менше 20 – 25 %. Зазначені показники оптимальної лісистості не є суперечливими, а лише доповнюють один одного та свідчать про різні підходи до її визначення. Дослідження стану лісів в Україні в сучасному та історичному аспектах, які ведуться у наші часи, дають змогу зробити висновок, що збільшення площі лісів є

* Науковий керівник: канд. екон. наук, с. н. с. А. С. Торосов

** © А. С. Торосов, М. М. Глебов, 2008

імперативом екологічної політики держави та одним із основних чинників забезпечення сталого розвитку нашої країни [3].

При обґрунтуванні актуальності ФОЛ доцільним є також порівняння основних показників лісового фонду України з відповідними показниками інших європейських країн (на основі матеріалів ЄЕК ООН/ФАО "Лесные ресурсы Европы, СНГ, Северной Америки, Австралии, Японии и Новой Зеландии" станом на 2000 рік), які знаходяться у дещо подібних кліматичних умовах, але з менш континентальним кліматом (таблиця).

Таблиця

Загальна характеристика лісового фонду країн Європи

Країни	Загальна площа, тис. га	Площа лісів, тис. га	Населення, тис. люд.	Відношення площі лісів до площі суші, %	Площа лісів на душу населення, га/люд.
Чехія	7887	2630	10282	34,0	0,26
Угорщина	9303	1811	10116	19,9	0,18
Польща	31268	8942	38718	29,4	0,23
Словаччина	4903	2016	5377	41,9	0,37
Албанія	2875	1030	3119	37,3	0,33
Боснія і Герцеговина	5120	2276	3675	44,9	0,62
Болгарія	11098	3590	8336	32,9	0,43
Хорватія	5654	1775	44811	31,7	0,40
Румунія	23839	6301	22474	27,5	0,28
Словенія	2027	1099	1993	54,5	0,55
Македонія	2571	906	1999	35,8	0,45
Югославія*	10217	2894	10635	28,6	0,27
Україна	60355	9491	49300	16,4	0,19

*Колишня Югославія (нині Сербія та Чорногорія)

Відношення площі лісів до площі суші є більш репрезентативним показником на відміну від відношення площі лісів до загальної площі території, тому його використовують при аналізі лісового фонду в ООН/ФАО. В Україні цей показник найнижчий (16,4 %). Площа лісів на душу населення лише в Україні та Угорщині також найнижча і сягає 0,19 і 0,18 га/люд. відповідно. Отже, значення наведених показників потребують суттєвого підвищення, якого можна досягти збільшенням лісистості й наближенням її до оптимального значення.

ФОЛ – це доволі складний і багатогранний процес, який потребує визначення насамперед основних його принципів. Принцип, як поняття, є основним вихідним положенням будь-якої теорії, учення, науки; також принципом є основні правила ходу процесу або його керівна ідея [7]. У цьому випадку принципи мають відображати вихідні положення процесу ФОЛ, визначати вимоги, які треба застосовувати до нього, і закріплювати положення, що мають відношення до сутності і складу процесу.

Обов'язковим принципом є наявність законодавчої бази, яка дає змогу виконати, регламентує та регулює певні дію чи процес. Нормативно-правові основи збільшення лісистості України визначені Лісовим кодексом України, Земельним кодексом України, Державною Програмою "Ліси України" на 2002 – 2015 роки та відповідними постановами Кабінету Міністрів України. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 року №208 схвалено "Концепцію реформування та розвитку лісового господарства України", яка визначає необхідність досягнення науково обґрунтованого оптимального рівня лісистості країни. Зокрема, передбачається до 2015 року створити близько 1 млн. га лісових насаджень і полезахисних лісових смуг на землях, які раніше не були зайняті лісом.

Україною підписано низку документів міжнародних організацій на міждержавному рівні. З 2005 року Україна є членом Комітету лісового господарства ФАО. До основних міжнародних конвенцій та угод, ратифікованих Україною, належать: Кіотський протокол (Кіото, 1997 р.); Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.); Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.); Конвенція про охорону

дикої флори й фауни та природних середовищ їх існування в Європі (Берн, 1979 р.); Карфагенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття (Монреаль, 2000 р.), тощо. Мінприроди України регулярно отримує пропозиції щодо започаткування міжнародних проектів зі створення лісових насаджень з метою довгострокового депонування атмосферного вуглецю. Для розвитку двосторонніх відносин у сфері лісового господарства Держкомлісгоспом України підписано меморандуми, які передбачають співробітництво у сфері лісового господарства і науки з лісовими службами Польщі, Австрії, Росії, Словаччини, Туреччини, тощо.

Процес ФОЛ потребує виділення земель, які планується використати для створення нових лісів. Тому наступним принципом є наявність земельних ресурсів. Оскільки вони знаходяться у підпорядкуванні різних фондів, то ці питання мають вирішуватися на міжвідомчому державному рівні. Земельними ресурсами є насамперед низькопродуктивні та непридатні для використання у сільському господарстві землі, тобто пасовища, які не використовуються, сильно еродовані ділянки, зарості чагарників, частина боліт, береги річок, водоймищ та інші мало використовувані землі (піски, балки, кам'янисті й засолені землі тощо). Ними також можуть бути рекультивовані та частина радіоактивно й техногенно забруднених земель, господарське використання яких є екологічно небезпечним, а перебування людей на цих територіях негативно впливає на їх здоров'я. Щодо земель сільськогосподарського призначення, то на них слід виділяти ділянки для створення полезахисних смуг та інших захисних насаджень. Землі під лісорозведення надають у порядку, визначеному земельним законодавством, згідно з матеріалами відповідних обстежень, затвердженими в установленому порядку за рішеннями органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на підставі договорів із власниками земельних ділянок за погодженням із органами охорони природи. Актуальними є також розробка класифікації та встановлення категорій земель для формування загальних лісівничих, технологічних, організаційних та інших вимог при ФОЛ.

Неоднорідність природноекономічних умов, різна лісистість території, породного складу, вікової структури лісових насаджень, їхнього стану, продуктивності й товарності зумовлюють необхідність застосування лісогосподарського районування при ФОЛ. Нами досліджується питання щодо ФОЛ Лівобережної України, територія якої знаходиться у межах трьох природних зон: Полісся, Лісостепу та Степу. Так, у Поліссі фонд лісорозведення характеризується значними площами осушених і радіоактивно забруднених земель. У Лісостепу знаходяться значні площі розораних високопродуктивних чорноземів, розвинені промислова і транспортна інфраструктура, високий рівень урбанізації, тому створювані ліси мають забезпечувати виконання усіх властивих ним функцій. Лісистість на території Степу найнижча в Україні. Ліси представлені незначною кількістю природних ділянок у заплавах рік, байраках і штучно створеними лісовими насадженнями з місцевих та інтродукованих видів. Стійкість і продуктивність цих лісів є не достатньо високими. Вони виконують переважно природоохоронну, захисну та рекреаційну функції. Використання лісогосподарського районування при ФОЛ зазначених території дає змогу врахувати відмінності природо-кліматичних, економічних і соціальних умов регіонів, оскільки розповсюдженість лісів, а відповідно й оптимальна лісистість найбільшою мірою визначаються природною зональністю.

Показники оптимальної лісистості переважно встановлюють у межах природних ділянок, які визначають замкнену, саморегульовану екологічну систему. Такою екосистемою може бути водозбірний басейн. Він має чітко окреслені межі, які проходять за водорозділами, комплекс геоморфологічних, ґрунтових і мезокліматичних умов, що визначають можливе господарське використання його частин. Територія водозбору зазвичай представлена польовими, лучними, пасовищними, лісовими і водними ландшафтними структурними одиницями. Величина поверхневого стоку у межах водозбору залежить від його лісистості. Тому оптимальне розміщення лісів з охопленням ріллі, надбровкового фонду і гідрографічної мережі запобігатиме розвитку ерозійних процесів на основних елементах

гідрографічної мережі (улоговинах, лощинах, балках і річкових долинах). Крім того, саме водозбори разом з їхніми частинами на основі своїх властивостей визначають характер створюваних насаджень. Залежно від особливостей рельєфу лісові насадження за розміщенням на території водозборів можна розподілити на основні групи: масивні ліси, ліси на водорозділах, куртинні ліси, байрачні ліси, ліси на розмивах і ліси річкових долин. Таким чином, водозбірний підхід є одним із визначальних принципів ФОЛ.

На території Лівобережної України поширені різноманітні ландшафтні комплекси. Вони сформувалися протягом антропогену, сучасного вигляду набули у післяльодовикову епоху та зазнали змін під впливом господарської діяльності людини. У Поліссі переважають мішано-лісові, хвойно-широколисті ландшафти, які розвинулися в умовах помірно теплого вологого клімату на піщаних відкладеннях. Для них характерне значне поширення дерново-підзолистих ґрунтів під сосновими та сосново-дубовими лісами. На півдні зони трапляються острівні ділянки, які не зайняті лісом, з ландшафтами північно-лісостепового характеру. До 10 % території зони знаходяться під лучними ландшафтами в заплавах річок. Лісостеп характеризується поєднанням лісових ландшафтів на опідзолених ґрунтах з лучно-степовими на типових чорноземах. Найбільше поширення мають широколистяно-лісові ландшафти, які у минулому займали великі площі на височинах. Лучні різнотравно-злакові степові ландшафти знаходяться під сільськогосподарськими угіддями. Територія Степу є найбільш освоєною – орні землі становлять понад 75 % її земельного фонду. За поширенням ландшафтів, умовами зволоження, тепловими ресурсами, характером ґрунтового покриву, природної рослинності й особливостями природокористування степова зона розподіляється на три фізико-географічні підзони: північно-, середньо- та південностепову. Північностепова підзона охоплює різнотравно-ковиліві і лучні степи на чорноземах звичайних, що майже скрізь розорані. Середньостепова підзона знаходиться в умовах недостатнього зволоження, тому у її межах розвивається природна типчаково-ковилова рослинність, посухостійке різнотрав'я та сформувалися південні чорноземи. Сухостепові ландшафти з типчаково-ковилівими й полиново-злаковими степами на темно-каштанових солонцюватих ґрунтах переважають у південностеповій підзоні. Також цій підзоні притаманна наявність солонців і солончаків. Зазначене обумовлює необхідність застосування ландшафтного принципу при ФОЛ, оскільки природний ландшафт – це цілісний природно-територіальний комплекс із генетично однорідними природними умовами місцевостей, які сформувалися в результаті взаємодії компонентів геологічного середовища, рельєфу (геоморфології), гідрологічного режиму, ґрунтів та біоценозів [8]. Тим паче, що геоморфологія визначає співвідношення земель для сільськогосподарського використання, а відповідно, і площі можливого відчуження цих земель під лісові насадження.

Необхідними умовами ФОЛ є наявність теоретичних і методологічних основ, урахування лісівничих вимог і біоекологічних основ, наукове обґрунтування, проектна база та досвід створення лісових насаджень на різних категоріях земель лісокультурного фонду [2, 6, 11, 13, 15]. Варто зауважити, що на землях лісгосподарського призначення при створенні лісових насаджень треба використовувати лісотипологічний підхід, а на інших земельних ділянках необхідна оцінка їх лісопридатності. Вірний підбір порід разом із структурою лісових насаджень мають забезпечувати високі стійкість і продуктивність, оскільки саме ліси оптимального породного складу, вікової структури й раціонального розміщення на території характеризуються найбільшою ефективністю [4]. Крім того, формувати насадження необхідно таким чином, щоб у них якомога раніше утворювалося лісове середовище, що максимально сприятиме покращенню природних умов. Необхідність введення до складу насадження тієї чи іншої деревної породи визначають з урахуванням виконання ними не лише стокорегулюючих, протиерозійних та інших функцій. Також враховують здатність цих рослин бути медоносними, плодово-ягідними та горіхоплодими. Асортимент зазначених порід визначено у відповідних рекомендаціях [10]. Окрім теоретичних основ лісовирощування й сучасних вимог до проектування та створення лісових культур

різного цільового призначення, питань добору та змішування порід у лісових насадженнях, агротехніки, забезпечення стійкості створюваних лісів тощо, на сьогоднішній день важлива увага приділяється питанню збереження біоекологічного різноманіття [9]. Водночас, створення насаджень має передбачати цільове їх вирощування, яке регулюють Правила відтворення лісів, а саме, створення водоохоронних насаджень на берегах річок, навколо озер, водоймищ, у зонах відведення каналів; ґрунтозахисних насаджень у ярах, балках, на крутосхилах, луках, інших непридатних для використання в сільському господарстві землях, а також полезахисних лісових смуг; захисних лісових насаджень у смугах відведення залізниць, автомобільних доріг, тощо; рекреаційно-оздоровчих насаджень у зелених зонах населених пунктів, промислових об'єктів та у місцях масового відпочинку й оздоровлення населення; експлуатаційних насаджень для задоволення потреб суспільства у лісових ресурсах.

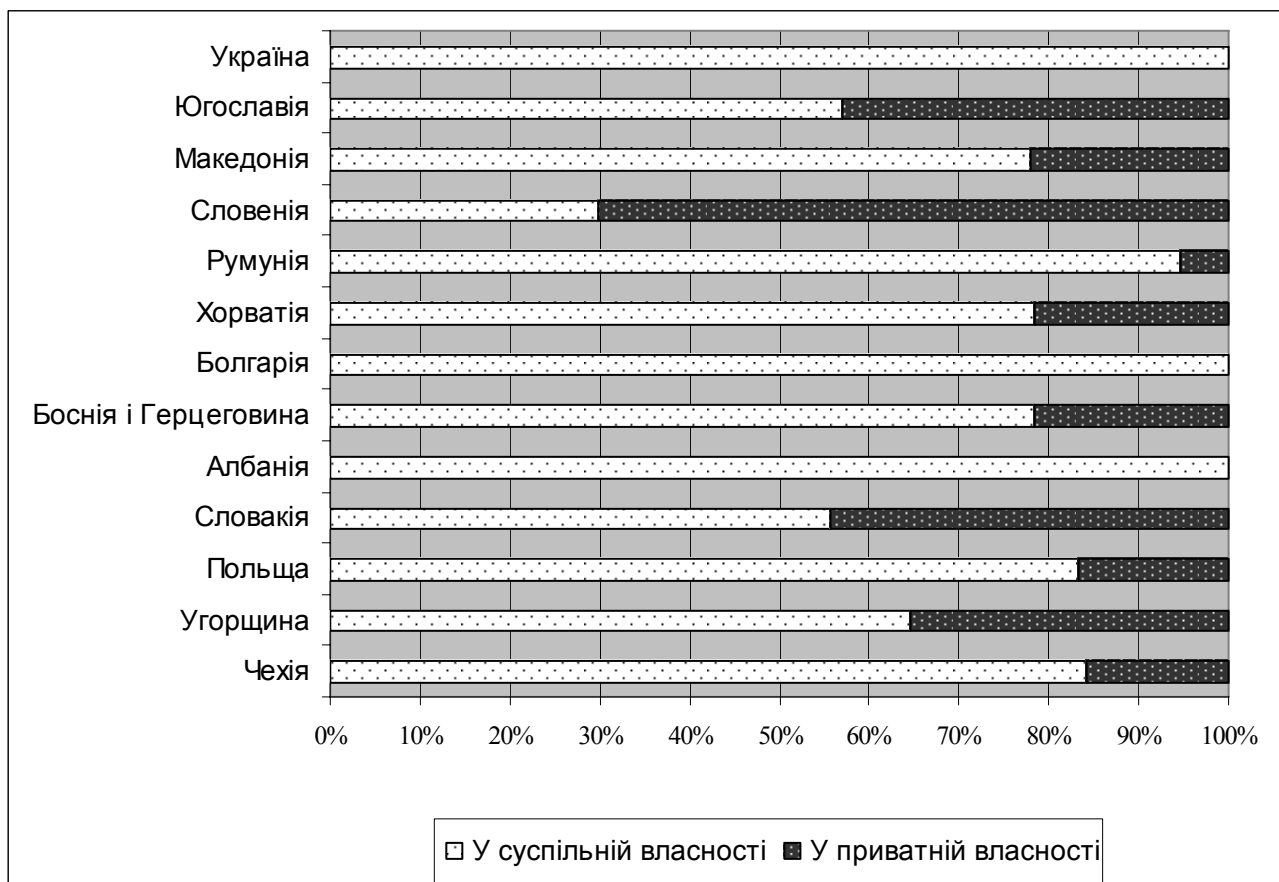
У зв'язку з великим обсягом робіт із лісорозведення важливе практичне значення має черговість створення нових насаджень, яка у цьому випадку визначається: різностороннім значенням насаджень, можливістю використання засобів механізації лісокультурних робіт при існуючій техніці; мінімальним порушенням господарської діяльності землекористувачів. Водночас ФОЛ має враховувати розвиток та інтереси усіх зацікавлених сторін господарювання й галузей економіки. Тому до першочергових заходів доцільно включити роботи із заліснення сучасних розмивів, що запобігатимуть подальшому їх розвитку та здійснять сприятимуть поліпшенню впливу на прилеглі поля. У другу чергу необхідно створювати прибалкові смуги в умовах сильно- і частково середньо-горбистого рельєфу. Ці роботи значною мірою можуть бути механізовані, а створені насадження не порушать господарське землекористування, яке вже склалося. Заліснення берегів сучасних русел річок сприятиме освоєнню заплавл і захисту річок від замулення. Потім необхідно створювати лісомеліоративні насадження на приводороздільних орних схилах. Закладання цих насаджень пов'язане із внутрішньогосподарським землевпорядкуванням, яке має бути підготовлено та узгоджено. Особливої уваги потребує створення полезахисних лісових смуг. В останню чергу заліснення має здійснюватися на берегах балкової мережі та річкових долин, оскільки вони є основним місцем випасання худоби, й їх заліснення можливе лише після створення тваринницької бази.

Згідно з Лісовим кодексом України, ліси можуть перебувати у державній, комунальній і приватній формах власності, що певною мірою визначає питання лісорозведення. За даними ФАО, багатофункціональне використання насаджень краще забезпечується у державних лісах. Приватні ліси продуктивніші та характеризуються вищою інтенсивністю лісокористування. Структура лісоволодіння за формами власності, що склалася в більшості промислово розвинених країн світу, є результатом тривалого історичного розвитку й тісно інтегрована в економічну й соціальну сфери, навколишнє природне середовище, науку та освіту [12]. У більшості європейських країн певні частки лісів знаходяться у приватній і державній власності (рис. 1).

Отже, станом на 2000 рік у країнах, наведених на рис. 1, співвідношення лісів різних форм власності має доволі значні коливання, але у цілому (крім Словенії) переважає суспільна форма власності на ліси. Ці показники є доволі динамічними, із загальною світовою тенденцією до збільшення частки приватних лісів. Щодо оптимального співвідношення форм власності, то у високорозвинених країнах йдеться про таку структуру, яка б найповніше відповідала ментальності населення, спеціалізації економіки й особливостям соціальної сфери.

Наступним принципом є джерела і способи фінансування ФОЛ. Залежно від форм власності ними можуть бути держбюджет, бюджети місцевих органів влади, спонсорство, власні кошти або передання порушених земель у приватну власність за умови їх заліснення, тощо. У цьому питанні корисним є досвід інших країн. Так, у Польщі програма заліснення спрямована саме на сільськогосподарських виробників, які є власниками земель. Розмір фінансової допомоги визначається залежно від одержуваних прибутків від сільськогоспо-

дарської діяльності. Фінансова допомога надається на здійснення таких заходів: створення лісових культур, придбання та встановлення сітки для огорожі, догляд за лісовими культурами протягом перших 5 років після створення насаджень і вилучення земель із сільськогосподарського обороту. Допомога на лісорозведення становить близько 80 % витрат. Розмір допомоги також залежить від співвідношення хвойних і листяних порід у структурі деревостану, рельєфу території, тощо. Також у Польщі надається багаторічна компенсація втраченого прибутку у зв'язку з переведенням сільськогосподарських угідь до складу земель лісового фонду, яку виплачують раз на рік протягом двадцяти років. У Бельгії у 1992 році були закладені правові основи державного стимулювання залісення земель. Зокрема, витрати на залісення частково відшкодовують власникам лісів. Виділяють також кошти на догляд за лісовими культурами та відшкодування втрат прибутків землевласників. До того ж, у 1999 році було прийнято закон, що зобов'язує здійснювати залісення низькопродуктивних земель і земель, які не використовуються, усіх форм власності. Ці землі держава викуповує у приватних осіб з метою створення нових лісів. У межах програми ЄС у Бельгії передбачено залісити близько 50 тис. га таких земель.

Рис. 1 – Розподіл лісів за категоріями власності

В Україні законодавчо регламентовано економічне стимулювання заходів розширеного відтворення лісів шляхом компенсації витрат власникам лісів і лісокористувачам, що здійснюють лісорозведення, та застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного, лісоохоронного та природоохоронного призначення [9]. Можливими шляхами сприяння лісорозведенню можуть бути безкоштовне забезпечення власників приватних земель садивним матеріалом, консультаційне супроводження процесу вирощування лісу, запровадження податкових пільг, надання довгострокових кредитів за низькою ставкою, впровадження механізму страхування власників лісів від наслідків надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, що можуть виникнути при вирощуванні лісів, компенсація сільськогосподарським товаровиробникам утраченого прибутку у зв'язку з

неодержаною частиною доходів з площі угідь, зайнятих насадженнями, тощо. Також доцільним є введення у практику конкурентних способів надання земель під заліснення, але у будь-якому випадку в умовах обмеженості бюджетних та інших фінансових ресурсів у країні внутрішній потенціал регіонів слід вважати одним із основних ресурсів.

ФОЛ має знаходитися у повній відповідності з національною лісовою політикою, яка має об'єднувати політичні, економічні, соціальні та екологічні цілі для запровадження сталого ведення лісового господарства й підвищення ефективності функціонування лісового сектора економіки країни. Так, в екологічній сфері досягаються цілі, що пов'язані з відтворенням лісів, підвищенням їх екологічного і ресурсного потенціалу, збереженням біологічного різноманіття, забезпеченням позитивного внеску в попередження змін клімату та формування екологічної мережі [14]. Визнання ФОЛ одним із основних стратегічних пріоритетів Лісової політики України забезпечить наближення показника рівня лісистості до його оптимального значення, сприятиме створенню лісових насаджень різного цільового призначення з їх оптимальним територіальним розміщенням та раціональному використанню лісів усіх форм власності.

Показники оптимальної лісистості конкретної ділянки земної поверхні мають визначати спеціалізовані організації згідно із установленими нормативами на основі проектно-вишукувальних робіт у природі. Для таких робіт доцільно застосовувати геоінформаційні системи, дослідженням і впровадженням яких займаються УкрНДІЛГА та ВО "Укрдержліспроект".

Висновки. Питання ФОЛ у сучасних умовах охоплює широке коло правових, економічних, організаційних, фінансових, зональних, лісівничих, соціальних, природоохоронних та інших аспектів, що тісно пов'язані в єдину систему. Встановлено основні принципи ФОЛ, які базуються на врахуванні зазначених складових цього комплексу. Їх дотримання при ФОЛ забезпечить ефективне використання земельних ресурсів, підвищення продуктивності, стійкості, посилення еколого-захисних функцій, покращення якісного та санітарного стану створюваних лісових насаджень. Зазначені основні принципи ФОЛ також можуть бути використані як основа для розробки Концепції формування оптимальної лісистості в сучасних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бяллович Ю. П. Нормативы оптимальной лесистости равнинной части УССР // Лесоводство и агролесомелиорация. – Вып. 28. – К.: Урожай, 1972. – С. 54 – 65.
2. Вакулюк П. Г., Самоплавський В. І. Лісовідновлення та лісорозведення у рівнинних районах України. – Ф: Поліфаст, 1998. – 508 с.
3. Ведмідь М. М. Збільшення площі лісів в Україні: історія, стан та перспективи // Лісовий і мислив. журнал. – 2006. – № 1. – С. 6 – 7.
4. Воспроизводство лесных ресурсов: эколого-экономические проблемы / Я. В. Коваль, Е. В. Мишенин, А. М. Царенко, О. А. Литвиненко, И. Я. Антоненко. – К.: СОПС Украины НАН Украины. – 2002. – С. 38 – 47.
5. Генсірук С. А., Бондар В. С. Лісові ресурси України, їх охорона і використання. – К.: Наук. думка, 1973. – 528 с.
6. Довідник з агролісомеліорації / За ред. П. С. Пастернака. – К.: Урожай, 1973. – С. 5 – 171.
7. Европейский список критериев и наиболее подходящих количественных индикаторов. Конференция Министров по вопросам сохранения лесов в Европе, 16 – 17 июня 1993 г. Хельсенки. – М., ВНИИЦлесресурс, 1995. – 19 с.
8. Исаченко А. Г. Ландшафты СССР. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1985. – 320 с.
9. Лісовий Кодекс України // Кодекси України. – 2006. – № 6. – К.: Форум, 2006. – 74 с.
10. Проектирование и создание систем противозерозионных и водоохраных мероприятий на водосборах (рекомендации) / Под ред. Е. Ю Рыжкова. – М.: Агропромиздат, 1990. – 32 с.
11. Разработать научно-обоснованные нормативы оптимальной лесистости, деления лесов на группы и ширины защитных полос по берегам рек, способы и размеры рубок и лесовосстановления в лесах различных категорий защитности в районах Украинской ССР: отчет о НИР (итоговый). Том 1 / УкрНИИЛХА; рук. Бяллович Ю. П. – Х., 1970. – С. 39 – 196. Инв. № ВНТЦ Б 086371.
12. Синякевич І. М. Економіка лісокористування: Навчальний посібник. – Львів.: ІЗМН, 2000. – С. 185 – 189.

13. Справочник лесоведа (П. С. Пастернак, П. И. Молотков, И. Н. Патлай и др.) Под ред. П. С. Пастернака. – К.: Урожай, 1990. – С. 115 – 140.

14. *Ткач В. П., Торосов А. С.* Концептуальні підходи щодо розробки національної лісової політики України в сучасних умовах// Наукові праці: збірник наукових робіт Лісівничої академії наук України. – Львів: Вид-во Національного університету "Львівська політехніка", 2005. – Вип. 4. – С. 14 – 21.

15. *Харитонов А. Г.* Водорегулирующая и противоэрозионная роль леса в условиях лесостепи. – М.: Гослесбумиздат, 1963. – 255 с.

Torosov A. S., Glebov M. M.

BASIC PRINCIPLES OF FORMING OF OPTIMAL FOREST COVERAGE

Ukrainian Research Institute of Forestry & Forest Melioration named after G. M. Vysotsky

Basic principles of optimal forest coverage forming in modern conditions have been considered. Their adherence will provide the effective use of land resources, increase of productivity, resistance, strengthening of ecological and protective functions, improvement of qualitative and sanitary condition of created forest stands. Given principles also can be used as the basis for development of Conception for optimal forest coverage forming.

К е у w o r d s : optimal forest coverage, forest fund, afforestation.

Торосов А. С., Глебов Н. Н.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОПТИМАЛЬНОЙ ЛЕСИСТОСТИ

Украинский научно-исследовательский институт лесного хозяйства и агролесомелиорации им. Г. Н. Высоцкого

Рассмотрены основные принципы формирования оптимальной лесистости в современных условиях. Их соблюдение обеспечит эффективное использование земельных ресурсов, повышение продуктивности, стойкости, усиление эколого-защитных функций, улучшение качественного и санитарного состояния лесных насаждений, что создаются. Отмеченные принципы также могут быть использованы как основа для разработки Концепции формирования оптимальной лесистости.

К л ю ч е в ы е с л о в а : оптимальная лесистость, лесной фонд, лесоразведение.

Одержано редколегією 2.09.2008 р.